

STRATEGIA DE INFORMARE ȘI COMUNICARE ÎN DOMENIUL APĂRĂRII ȘI SECURITĂȚII NAȚIONALE: ANALIZĂ ȘI RECOMANDĂRI

Autor:

Danu MARIN

Cercetător în domeniul securității
A.O. Asociația pentru Politica Externă

Rezumat

Strategia de informare și comunicare în domeniul apărării și securității naționale (SICASN) a instituit un mecanism național de comunicare menit să informeze opinia publică în legătură cu reforma sectorului de securitate și cu politicile naționale în acest sens. Studiul de față constată însă că Strategia nu a avut impactul așteptat din cauza lipsei unui efort conjugat al instituțiilor și partenerilor de implementare a documentului, dar și a incapacității de a adapta comunicarea instituțională la noile evoluții de securitate de ordin intern și extern.

Mai exact, Strategia de comunicare nu mai este actuală după agresiunea Rusiei în Ucraina, care a schimbat paradigma de securitate europeană și a aprofundat războaiele informaționale, ai căror autori tind să manipuleze opinia publică. În acest scop, studiul recomandă revizuirea SICASN prin prisma comunicării strategice, lărgirea obiectivelor Strategiei prin includerea componentei de contracarare a dezinformării și a propagandei externe, și dezvoltarea mecanismelor eficiente de cooperare inter-instituțională pentru a îmbunătăți procesul de comunicare.

Introducere

O strategie de comunicare în domeniul securității este un element indispensabil unei guvernări care își propune să informeze cetățenii și partenerii internaționali despre activitățile întreprinse și politicile naționale promovate în domeniul dat. În acest scop a fost elaborată Strategia de informare și comunicare în domeniul apărării și securității naționale (SICASN) pentru anii 2012–2016. Documentul în cauză a fost o primă încercare de a institui un mecanism inter-instituțional de comunicare, la nivel național, pentru a informa opinia publică despre reforma sectorului de securitate, despre aprofundarea cooperării cu partenerii externi și despre contribuția Republicii Moldova în asigurarea securității regionale și internaționale.

Studiul are scopul de a analiza evoluția și impactul SICASN, pentru a elabora o serie de recomandări orientate spre îmbunătățirea Strategiei de comunicare. Metodologia de cercetare a

studiului se bazează pe date primare și date secundare. Datele primare au fost colectate prin intermediul Chestionarului de Evaluare SICASN expediat instituțiilor și partenerilor de implementare a Strategiei: Ministerul Apărării, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Ministerul Afacerilor Interne, Serviciul Informații și Securitate, Academia de Științe a Moldovei, Centrul de Informare și Documentare NATO și Asociația „George C. Marshall”. Complementar la chestionarul de evaluare au fost realizate o serie de interviuri cu reprezentanții instituțiilor în subordinea ministerelor menționate: Centrul de Cultură și Istorie Militară, Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, Centrul mass-media militară, Inspectoratul General de Poliție și Poliția de Frontieră. Datele secundare au fost colectate prin analiza rapoartelor anuale de implementare a planului de acțiuni a SICASN, prin evaluarea cadrului legislativ în domeniul apărării și securității naționale, prin analiza literaturii de specialitate și prin participarea la conferințe tematice.

1. Dezvoltarea politicii și cadrul legislativ

Necesitatea elaborării unei politici de informare și comunicare în domeniul securității și apărării a fost conturată în Planul Individual de Acțiune Republica Moldova NATO, actualizat în 2010. Și anume, obiectivul 3.1 din Plan prevedea antrenarea instituțiilor de resort și a societății civile în elaborarea Strategiei naționale de informare cu privire la reforma sectorului de securitate și apărare¹. Nevoia unei strategii de comunicare era dictată, la acel moment, de extinderea eforturilor naționale pentru reformarea sectorului de securitate și de aprofundarea cooperării cu Alianța Nord-Atlantică. În special, trebuie să menționăm inițiativa de Analiză Strategică a Apărării² (ASA), care a fost un proces amplu

1 Hotărârea de Guvern Nr. 746 din 18.08.2010 cu privire la aprobarea Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO actualizat. Publicată: 14.09.2010 în „Monitorul Oficial”, Nr. 166–168, art. 892 – <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&tid=335977>

2 Analiza Strategică a Apărării (ASA) a fost un proces amplu de revizuire a întregului sistem de apărare prin evaluarea în ansamblu a pericolelor la adresa securității statului, a

de revizuire a întregului sistem de apărare, în baza căruia au fost propuse schimbări conceptuale și organizaționale în sensul dezvoltării capacităților de apărare naționale³. După publicarea documentului final al Analizei Strategice a Apărării, în 2011 este aprobată Strategia Securității Naționale (SSN), care a stabilit liniile directorii ale reformei sectorului de securitate națională. Printre sarcinile de bază ale reformei cu pricina se regăsește și cea de instituire a unui sistem de comunicare și informare a populației, pentru a încuraja participarea societății civile la procesul de reformare a sectorului național de securitate, pentru a stimula dezbateră, în societate, a problemelor de securitate și pentru a spori nivelul de interacțiune dintre societate și instituțiile statului⁴.

Pornind de la prevederile Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO și cele ale Strategiei Securității Naționale a Republicii Moldova, a fost creat un grup de lucru responsabil de elaborarea Strategiei de informare și comunicarea în domeniul apărării și securității naționale. Acesta a inclus reprezentanți ai instituțiilor de resort și ai organizațiilor specializate ale societății civile. Grupul de lucru a constatat că problema de bază este înțelegerea slabă și interesul scăzut al populației față de subiectul apărării și securității naționale, fapt determinat de implicarea insuficientă a instituțiilor de stat și de mediatizarea limitată de către mass-media a proceselor care au loc în acest domeniu. Așadar, scopul Strategiei, stabilit de

intereselor și obiectivelor naționale în domeniul apărării, și a resurselor disponibile pentru realizarea obiectivelor tratate. ASA a fost lansată în 2006 în cadrul Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului RM-NATO 2006. Documentul final a fost adoptat la ședința Consiliului Suprem de Securitate din 6 aprilie 2011. În baza Analizei Strategice a Apărării urma să fie elaborat Planul de dezvoltare a forțelor armate pe termen lung și să fie revizuite documentele strategice – Concepția Securității Naționale, Strategia Securității Naționale și Strategia Militară Națională.

3 Hotărârea de Guvern Nr. 1506 din 29.12.2006 cu privire la aprobarea Programului Național de implementare a Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului (IPAP) Republica Moldova – NATO pentru perioada 2006–2009. Publicată: 19.01.2007 în „Monitorul Oficial” Nr. 6–9, art. 29 – <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=319895>

4 Hotărârea Parlamentului Nr. 153 din 15.07.2011 pentru aprobarea Strategiei Securității Naționale a Republicii Moldova. Publicată: 14.10.2011 în „Monitorul Oficial” Nr. 170–175, art. 499 – <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=340510>

Grupul de Lucru, a fost de a răspunde la necesitățile de comunicare și informare a populației cu privire la reformele militare și de securitate ale statului⁵. Din acest scop derivă și cele patru obiective ale Strategiei: (1) sensibilizarea opiniei publice cu privire la importanța domeniului de apărare și securitate națională; (2) creșterea gradului de transparență a Armatei Naționale și a instituțiilor de profil; (3) informarea exhaustivă a populației cu privire la procesul Analizei Strategice a Apărării și (4) educarea și informarea publicului-țintă în probleme de securitate și apărare prin consolidarea unui control democratic pro-activ, prin intensificarea comunicării interinstituționale și prin sporirea transparenței și accesului la informația de interes public.

SICASN a fost o prima încercare de a institui un mecanism inter-instituțional de comunicare și un proces de informare la nivel național pe dimensiunea de securitate și apărare. Termenul de implementare a Strategiei s-a încheiat în 2016 și, în urma analizei rapoartelor de activitate și a chestionarului de evaluare, studiul conține că Strategia a înregistrat mai multe deficiențe. În primul rând, Strategia ar fi trebuit să reflecte un proces comprehensiv de informare și de comunicare, pe când aceasta a pus un accent mai mare pe sectorul de apărare și mai puțin pe întregul sistem de securitate, care cuprinde domeniile atât militar, cât și civil. În consecință, mai multe instituțiile de profil nu s-au simțit implicate pe deplin în realizarea Strategiei. În al doilea rând, în SICASN nu a fost constituit un mecanism clar de coordonare a acțiunilor, ceea ce a contribuit la lipsa unui efort conjugat al instituțiilor și partenerilor în implementarea Strategiei. În al treilea rând, Strategiei i-a lipsit componenta de evaluare și de pronosticare. Drept urmare, aceasta nu a fost în stare să se adapteze la noile evoluții de securitate de ordin intern și extern, fiind complet depășită către anul 2014. Și anume, Strategia de comunicare nu a fost capabilă să reacționeze consecvent la schimbarea mediului european de securitate, în special, după agresiunea Rusiei la adresa Ucrainei (Nodia et. al., 2016) și nici să valorifice pe deplin cooperarea cu Alianța Nord Atlantică prin Inițiativa

5 Hotărârea de Guvern Nr. 569 din 03.08.2012 cu privire la Strategia de informare și comunicare în domeniul apărării și securității naționale pentru anii 2012–2016. Publicată: 10.08.2012 în „Monitorul Oficial” Nr. 166–169, art. 626 – <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=344342&lang=1>

de Consolidare a Capacităților de Apărare ale Republicii Moldova⁶ (DCBI) (Secretary General Annual Report, 2015). Astfel, instituțiile din sectorul de apărare și securitate nu au fost în stare să comunice eficient despre noile riscuri și amenințări la adresa securității naționale și nici să constituie o primă linie de apărare împotriva intensificării propagandei și a dezinformării publice.

Recomandări

- Se recomandă de reînnoit și de actualizat Strategia națională de informare și comunicare în domeniul apărării și securității prin prisma comunicării strategice, pentru a coordona activitățile de comunicare în sprijinul politicilor naționale de securitate și apărare.
- Se recomandă ca noua Strategie de comunicare să aibă un dublu-scop: (1) de informare cu privire la politicile naționale de securitate și la reforma sectorului de apărare; (2) de contracarare a activităților de dezinformare și de propagandă în Republica Moldova.
- La proiectarea Strategiei de comunicare este necesar de abordat trei niveluri de implementare:
 - Strategic – dezvoltarea capacităților decidenților politici de a stabili, dezvolta și gestiona politici de securitate prin prisma comunicării strategice;
 - Operațional – sporirea cooperării interinstituționale prin dezvoltarea noilor mecanisme și proceduri de cooperare;
 - Tactic – dezvoltarea capacităților de comunicare și informare a instituțiilor de resort prin îmbunătățirea capacităților

6 Inițiativa de Consolidare a Capacităților de Apărare ale Republicii Moldova (DCBI) este un pachet de asistență agreat cu Organizația Tratatului Atlanticului de Nord la Summit-ul NATO din Țara Galilor, în 2014. Implementarea Inițiativei este gândită în două părți: în prima, NATO va consulta autoritățile în vederea elaborării noului pachet de documente strategice (Strategia Securității Naționale, Strategia Națională de Apărare și Strategia Militară), a planurilor de apărare și a structurii de forță. În a doua, NATO va asista Republica Moldova în transformarea forțelor armate prin oferirea sprijinului în arii precum securitatea cibernetică, educația în domeniul apărării, integritatea, depozitarea și siguranța munițiilor.

de comunicare, monitorizare, analiză și de formare a specialiștilor în comunicare și relații publice.

- Se recomandă ca Strategia să separe clar responsabilitățile și să identifice o instituție de coordonare a activităților de comunicare și informare. În acest scop se propun două configurații instituționale spre considerare:
 - Sub egida Consiliului Suprem de Securitate (CSS). Consiliul este o instituție ce reunește decidenți politici de cel mai înalt rang și are un rol-cheie în elaborarea și coordonarea politicilor de securitate națională. Însă, pentru ca acest rol să fie asumat de CSS, este necesară reformarea comprehensivă a Consiliului, pentru a extinde atribuțiile executive și de coordonare ale acestei instituții (Enicov, 2014).
 - Sub egida Cancelariei de Stat. Cancelaria are experiență extinsă în coordonarea procesului de planificare a politicilor publice și are un set potrivit de competențe și instrumente pentru realizarea acestui obiectiv. De asemenea, este oportun de abordat rolul Cancelariei de Stat în politicile de securitate și apărare în contextul reformei administrației publice centrale, care urmează să fie realizată în perioada 2016–2020⁷.
- Pentru schimb de experiență se recomandă efectuarea vizitelor de studiu în Georgia la departamentul de Comunicare Strategică în cadrul Oficiului Ministrului de Stat pe Integrare Europeană și Euro-Atlantică (model similar cu Cancelaria de Stat); și în Ucraina la Consiliul Național de Securitate și Apărare (model similar cu Consiliul Suprem de Securitate) care implementează o serie de proiecte de comunicare strategică în comun cu Uniunea Europeană și NATO.

7 Strategia privind Reforma Administrației Publice pentru anii 2016–2020. Aprobata prin Hotărârea de Guvern Nr. 911 din 25 iulie 2016 – http://www.cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/strategia_de_reforma.pdf

2. Instituțiile de implementare SICASN

În Planul de acțiuni, principalele instituții de stat, responsabile pentru implementarea SICASN, au fost Ministerul Apărării, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Ministerul Afacerilor Interne și Serviciul de Informații și Securitate. Ministerul Finanțelor și Ministerul Tineretului și Sportului au avut responsabilități de suport. De asemenea, în realizarea Strategiei a fost antrenată Academia de Științe a Moldovei și organizațiile de profil ale societății civile – în special, Centrul de Informare și Documentare NATO din Moldova și Asociația „George C. Marshall”. Implicarea instituțiilor în realizarea obiectivelor SICASN a fost evaluată în baza a doi parametri: (1) cooperarea pe orizontală – s-a analizat distribuirea competențelor între instituțiile executive cu același statut; (2) cooperarea pe verticală – s-a analizat distribuirea competențelor dintre instituțiile centrale și cele aflate în subordine.

Cooperarea pe orizontală a fost realizată în cadrul Grupului de lucru permanent, compus din reprezentanți ai instituțiilor publice, ai societății civile și ai mediului academic. Grupul avea misiunea de a coordona activitățile de comunicare și informare, și de a evalua procesul de implementare a Strategiei. Din punct de vedere organizațional, Ministerul Apărării a deținut secretariatul Grupului, dar nu a avut și un mandat de coordonare a activităților⁸. În procesul de implementare a Strategiei, Grupul de lucru a avut o performanță scăzută, cauzată de o serie de factori. În primul rând, în cadrul acestuia nu a existat o distribuție clară a rolurilor executive, de coordonare și de consultare. Potrivit chestionarului de evaluare, una dintre principalele dificultăți identificate de respondenți a fost coordonarea insuficientă a acțiunilor, ceea ce a condus la lipsa unei planificări strategice în realizarea obiectivelor Strategiei. În al doilea rând, sesiunile Grupului de lucru purtau un caracter *ad hoc* și nu unul permanent, după cum fusese specificat în Strategie. La acest fapt a contribuit și fluctuația înaltă a cadrelor din instituțiile de stat, în special, în departamentele de

comunicare și Relații Publice, ceea ce a condus la o discontinuitate în activitate grupului.

Cooperarea pe verticală nu a fost abordată în Strategia de informare și comunicare, și aceasta deoarece lipsea instituția cu rol de conducere și de coordonare a activităților. Din acest motiv, pe parcursul implementării SICASN, putem observa mai multe deficiențe de cooperare interinstituțională în materie de comunicare și informare la nivel atât intern, cât și extern. Spre exemplu, în Raportul de analiză funcțională a Ministerului Afacerilor Interne din 2015, experții constată mai multe deficiențe în corelarea dintre structurile de comunicare ale MAI⁹, din cauza reglementărilor lacunare și a Strategiei de comunicare neactualizate (Barbu, 2015). Conform chestionarului de evaluare și interviurilor cu experții, instituțiile subordonate ministerelor au fost cooptate parțial în implementarea SICASN. Astfel, mai mulți respondenți au afirmat că instituțiile pe care le reprezintă nu au făcut parte din Grupul de lucru, iar activitățile de informare și relații publice erau mai degrabă un proces autonom, decât un efort coordonat de comunicare.

Recomandări

- Se recomandă îmbunătățirea cooperării pe orizontală în Strategia de comunicare, prin definirea clară a responsabilităților executive, de conducere, de coordonare, de monitorizare și de evaluare. Strategia, de asemenea, trebuie să implice o varietate mai mare de actori din Executiv și Legislativ, cât și din instituțiile de control.
- Un aspect important pentru îmbunătățirea cooperării interinstituționale este includerea, în Planul de acțiuni al Strategiei, a instituțiilor subordonate ministerelor din domeniul securității și apărării. Cooptarea eficientă a acestor instituții în Strategie va asigura un grad cu mult mai înalt de coerență și credibilitate procesului de comunicare și informare.

⁸ Consultarea cu Serviciul Relații Publice din cadrul Ministerului Apărării al Republicii Moldova, realizată la 5 iunie 2017.

⁹ Raportul a depistat cazuri când conducerea MAI află despre evenimente ce țin de activitatea ministerului din presă sau instituțiile subordonate transmit știri contradictorii despre același eveniment.

- La elaborarea unei noi Strategii de comunicare este necesar de creat un set de mecanisme interinstituționale de lucru eficiente, care să fie abordate la nivel strategic, operațional și tactic (a se vedea Tabelul 1):
 - La nivel strategic, este recomandabil să fie constituită o Comisie națională pentru coordonarea activităților de comunicare strategică.
 - La nivel operațional se recomandă crearea unui Grup interinstituțional de lucru compus din reprezentanții serviciilor de presă / ai departamentelor de comunicare din instituțiile de profil. Grupul de lucru urmează să identifice teme comune de interes și să coordoneze activitățile de informare și comunicare.
 - La nivel tactic se recomandă dezvoltarea, în cadrul Grupului interinstitu-
- țional, a subgrupurilor de lucru ce vor efectua, cu regularitate, consultări între specialiști.
- Dezvoltarea mecanismelor și procedurilor clare de cooperare pe verticală, prin elaborarea unei Strategii de comunicare care să ia în considerare descentralizarea procesului de comunicare în instituțiile publice. Astfel, cooperarea pe orizontală trebuie să fie abordată la două niveluri:
 - Nivel intra-instituțional – presupune ajustarea regulamentelor instituționale de comunicare și informare, dezvoltarea și lansarea platformelor pentru eficientizarea schimbului de informație;
 - Nivel **inter-instituțional** – presupune uniformizarea documentelor strategice interne, în special, a Strategiei de comunicare instituțională.

Tabel 1: Mecanisme inter-instituționale de cooperare

	Comisia Națională	Grup inter-instituțional	Sub-grupuri inter-instituționale
Nivel de luare a deciziilor	Strategic	Operațional	Tactic
Ierarhie	Nivel superior	Subordonat Comisiei Naționale	Subordonat Grupului de lucru interinstituțional
Atribuții	Coordonarea comunicării la nivel de decidenți politici	Consultare și coordonare generală a comunicării interinstituționale	Consultare și coordonare funcțională a comunicării
Model de coordonare	Adunări ad-hoc	Adunări regulate	Adunări regulate pe clustere tematice

3. Instituțiile partenere în implementarea SICASN

Pentru realizarea Strategiei instituțiile publice au colaborat cu reprezentanții mass-media, cu ONG-urile de profil și cu organizațiile internaționale. Principalii parteneri de implementare sunt: Comisia Națională pentru implementarea Planului Individual de Acțiuni al Parteneriatului Republica Moldova – NATO; instituțiile publice centrale cu atribuții în domeniul apărării și securității naționale; ONG-urile naționale și internaționale de specialitate; corpul de atașați militari; Cartierul General NATO; ambasadele statelor membre și parteneri ale NATO și ale UE, acreditate în Republica Moldova; misiunile

diplomatice ale Republicii Moldova și diaspora. Datele din chestionarul de evaluare relevă însă că nu toți partenerii de implementare au fost angajați în egală măsură. Cea mai activă cooperare a fost cu mass-media, cu societatea civilă și cu organizațiile internaționale, pe când entități precum mediul academic, misiunile diplomatice ale Republicii Moldova și diaspora nu au fost deloc angajate în proces. Acest fapt arată că Strategia nu a prevăzut divizarea eforturilor de comunicare la nivel național și internațional.

La nivel național, unul dintre cele mai importante parteneriate pentru implementarea SICASN a fost cel cu mass-media. Cooperarea cu reprezentanții instituțiilor de presă a fost realizată prin angajarea mass-media în campanii de

informare, prin răspunderea la solicitări de informare și prin invitarea ziariștilor la evenimente publice (Buiding Integrity Self-Assesment Report, 2015). Rapoartele de implementare a Strategiei pentru anii 2012–2016 relevă că instituțiile din sectorul de securitate și apărare au o relație relativ productivă cu mass-media, însă prezența lor în spațiul informațional rămâne limitată¹⁰. Acest fapt se datorează, în mare parte, structurii și funcționării mass-media din Republica Moldova, care atestă o serie de deficiențe: (1) un nivel redus de independență și pluralism (Ganea et. al., 2014); (2) concentrarea mass-media pe forțe politice (Indicele situației mass-media din Republica Moldova, 2017); (3) prezența masivă pe piața media autohtonă a surselor de informare străine (Monitoring of the Media of EaP Countries and Russia, 2016). Aceste constrângeri îngreunează procesul de consolidare a parteneriatului dintre instituțiile publice și presă.

Totuși, constatăm că nici instituțiile din sectorul de securitate și apărare nu au dezvoltat mecanisme eficiente și durabile de relaționare cu mass-media. Rapoartele de implementare a SICASN relevă că instituțiile din sectorul de securitate nu au un model permanent de organizare a conferințelor de presă, iar rețeaua de cooperare dintre instituțiile publice și jurnaliști rămâne destul de restrânsă. Pentru a aborda această problemă, au fost realizate o serie de proiecte, precum: „Mass-media – 24 de ore în armată”¹¹, „Cupa presei 2013”¹², „Tur de Presă la

10 Rapoartele de implementare a Strategiei pentru anii 2012–2016 nu poartă un caracter consolidat, deoarece instituțiile nu aveau un stil uniform de raportare și adesea completeau parțial indicatorii de rezultat. Din acest motiv, este dificil de estimat datele cantitative cu privire la impactul Strategiei.

11 „Mass-media – 24 de ore în armată” este un proiect realizat de Ministerul Apărării, la care au participat reprezentate de la unsprezece instituții media din Republica Moldova. Evenimentul a avut loc la Baza militară de instruire „Bulboaca”, în perioada 29–30 septembrie 2012. Proiectul a avut scopul de a familiariza jurnalistele responsabile de sectorul militar cu specificul serviciului în Armata Națională – <http://www.army.md/?lng=2&action=show&cat=122&obj=1578#.WUg788ZLfIU>

12 „Cupa presei 2013” a fost un eveniment organizat de Serviciul Relații Publice al Ministerului Apărării, în colaborare cu Direcția Instruire Întrunită și Doctrina a Marelui Stat Major și s-a desfășurat la Baza de instruire militară Bulboaca, la 3 iunie 2013. Obiectivul proiectului a fost de a consolida relațiile de colaborare dintre Ministerul Apărării și instituțiile media – <http://www.army.md/?lng=2&action=show&cat=122&obj=1990#.WUg8rsZLfIU>

Poliția de Frontieră”¹³, „Consolidarea capacităților jurnaliștilor în reflectarea subiectelor de securitate și cooperarea practică dintre Republica Moldova și NATO”¹⁴. Aceste proiecte au avut un impact pozitiv în consolidarea parteneriatului cu mass-media, însă, dată fiind lipsa de resurse financiare, nu au putut fi organizate cu regularitate.

Un alt partener-cheie în implementarea la nivel național a Strategiei este societatea civilă. În ultimii ani, cooperarea dintre instituțiile din sectorul de securitate și societatea civilă s-a îmbunătățit constant. ONG-urile de profil au făcut parte din grupurile de lucru tematice, au participat la întruniri consultative, audieri publice și dezbateri. Unul din exemple este participarea societății civile la elaborarea proiectelor Strategiei Securității Naționale și al Strategiei Naționale de Apărare, precum și la consultările publice realizate în cadrul Consiliului Național de Participare¹⁵. Cu toate acestea, parteneriatul dintre instituțiile publice și societatea civilă se confruntă cu mai multe dificultăți și provocări.

Raportul de evaluare finală pentru implementarea Strategiei de dezvoltarea a societății civile atestă mai multe deficiențe în cadrul mecanismelor instituționale de colaborare între autoritățile publice și societatea civilă. Se observă practicarea unor formate restrânse de consultare a unor ONG-urile „selecte”, informația de interes public se actualizează cu întârziere, iar recomandările societății civile pe marginea proiectelor de lege sau a strategiilor sectoriale sunt luate în considerație doar parțial. Platformele de dialog permanente, precum este Consiliul

13 Poliția de frontieră a MAI a RM a organizat un tur de presă pentru reprezentanții mass-media la punctul de trecere „Cahul-Oancea”, pentru a familiariza jurnaliștii cu activitatea instituției – http://www.realitatea.md/tag/tur-de-presa-la-politia-de-frontiera_74053

14 Proiectul a fost realizat de Centrul de Informare și Documentare NATO în Moldova, cu sprijinul Ministerului Apărării și a constat din patru etape (1) cursuri de perfecționare pentru jurnaliști în domeniul securității și apărării; (2) vizită de lucru la poligonul Dănceni, unde se desfășurau exerciții de pregătire ale militarilor din Batalionul 22 de menținere a păcii; (3) vizită de studiu în Kosovo, unde este dislocat un contingent de 40 de militari ai Batalionului 22 de menținere a păcii, în cadrul Misiunii NATO – KFOR și (4) curs de reflexie pentru a recapitula experiența acumulată – <http://nato.md/ce-este-cid-nato/raportare-2015/>

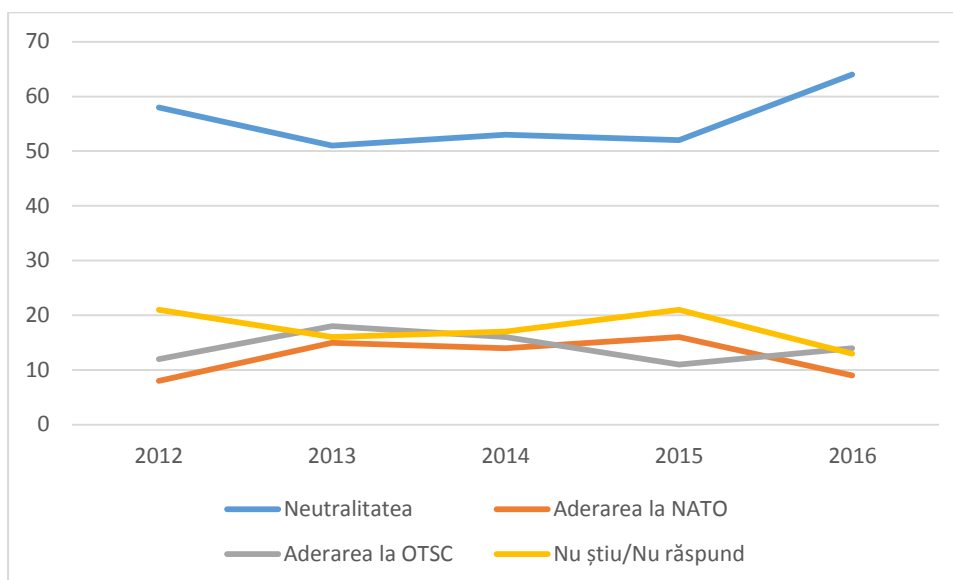
15 În Consiliul Național de Participare (CNP) a funcționat Grupul de lucru „Securitate și politica externă”, al cărui mandat s-a încheiat în 2013.

Național de Participare, nu au fost valorificate pe deplin în realizarea SICASN, iar alte mecanisme de cooperare au avut un caracter ad-hoc. În concluzie, nu putem vorbi despre un parteneriat consolidat între societatea civilă și instituțiile din sectorul de securitate și apărare.

La nivel internațional, în cadrul SICASN, comunicarea pe subiecte de securitate și apărare nu a fost abordată. O dificultate majoră în acest sens ține de pluralitatea de viziuni în privința politicii naționale de securitate (a se vedea Tabelul 2) și amprentă pronunțată de partizanat politic. Drept puncte de contestație servesc

subiecte precum statutul neutralității permanente a țării, definirea partenerilor strategici, cooperarea cu organizațiile internaționale (în particular, cu Alianța Nord Atlantică) și participarea Republicii Moldova în misiunile internaționale de menținere a păcii. Drept urmare, constatăm că la nivel internațional comunicarea pe subiecte de securitate și apărare nu este clar articulată, ba mai mult, acesteia îi lipsește un fir narativ unic. Acest fapt creează dificultăți în promovarea intereselor naționale în domeniul securității, împiedică aprofundarea cooperării cu partenerii de dezvoltare și prejudiciază imaginea statului.

Tabelul 2: Opțiuni de asigurare a securității naționale

Sursa: Barometrul de Opinie Publică 2012–2016

Recomandări

- Pentru elaborarea unei noi Strategii de informare și comunicare în domeniul apărării și securității naționale se recomandă divizarea eforturilor de comunicare la nivel național și internațional.
- Pentru îmbunătățirea comunicării pe subiecte de securitate și apărare la nivel național se recomandă extinderea oportunităților de cooperare cu mass-media. Este necesar ca direcțiile de comunicare și serviciile de presă din instituțiile de securitate să regândească strategia de relaționare cu mass-me-

dia de la un tip de comunicare provizoriu la o comunicare continuă. În acest scop, instituțiile trebuie să-și extindă practica organizării cu regularitate a sesiunilor de informare și a conferințelor de presă. Complementar la activitățile de comunicare, trebuie să fie dezvoltate și implementate proiecte de angajare a mass-media, precum tururile de presă și dezvoltarea capacităților jurnaliștilor în reflectarea problemelor de securitate.

- Pentru dezvoltarea unei noi Strategii de informare și comunicare în domeniul securității și apărării, este necesar de luat în considerație și alte strategii sectoriale cu caracter

complementar. Un prim pas este îmbunătățirea legislației cu privire la mass-media prin modificarea Codului Audiovizualului, prin elaborarea strategiei de dezvoltare a mass-media din Republica Moldova și prin revizuirea legilor privind securitate informațională.

- Pentru îmbunătățirea parteneriatului cu societate civilă, instituțiile din sectorul de securitate trebuie să coopteze ONG-urile de specialitate în implementarea Strategiei de comunicare. Înainte de toate, este necesară utilizarea eficientă a platformelor deja existente de cooperare dintre societatea civilă și guvernare, precum Consiliul Național de Participare. De asemenea, instituțiile publice trebuie să beneficieze de expertiza și experiența societății civile prin implicarea lor în grupurile de lucru, în calitate de consultanți, sau în dezvoltarea proiectelor comune de cercetare și analiză. Nu în cele din urmă trebuie să fie dezvoltate și promovate proiecte pentru a conecta societate civilă și instituțiile din domeniul de securitate și apărare. Un bun exemplu în acest sens este cursul post-universitar de perfecționare a specialiștilor în domeniul securității și apărării naționale, organizat de Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”.
- Adicional se recomandă să fie analizată experiența Ucrainei de colaborarea a instituțiilor guvernamentale cu societatea civilă în proiecte comune de contracarare a propagandei și dezinformării. Drept exemplu poate servi memorandumul de cooperarea¹⁶ încheiat de Ministerul Politicii Informaționale din Ucraina cu „Institutul de Securitate Informațională” (ONG, Ucraina) și ONG-ul „Razom” (SUA) în proiectul „*Information Shield*”.
- Pentru îmbunătățirea la nivel internațional a comunicării în materie de securitate și apărare se recomandă sincronizarea comunicării externe, cel puțin, pe subiecte-cheie de securitate națională, precum statutul de neutralitate a Republicii Moldova, definirea partenerilor strategici și cooperarea cu organizațiile internaționale.

¹⁶ MIP Sings Memorandum of Cooperation With NGO's „Institute for Information Security” (Ukraine) and „Razom” (USA) <http://mip.gov.ua/en/news/335.html>

4. Accesul public la informație și transparența instituțională

Un element indispensabil al procesului de comunicare este transparența și accesul la informație, în special, într-un sector sensibil precum cel al securității și apărării. Trebuie de remarcat că, de la punerea în aplicare a Planului de acțiuni pentru o guvernare deschisă pentru anii 2012–2013 și a Proiectului de „e-Transformare a Guvernării”, finanțat de Banca Mondială¹⁷, instituțiile publice au îmbunătățit mai multe aspecte ce țin de transparența instituțională și de accesul la informația publică. Astfel, a fost creat portalul guvernamental al datelor deschise, menit să faciliteze accesul cetățenilor la datele ministerelor și instituțiilor administrației publice centrale, precum și platforma *particip.gov.md*, care oferă publicului posibilitatea de a participa la procesul de luare a deciziilor. De asemenea, instituțiile publice, inclusiv cele din sectorul de securitate și apărare, au devenit mai active în spațiul virtual prin actualizarea cu regularitate a informației pe paginile lor web și prin creșterea prezenței pe platformele de social media. Cu toate acestea, principiul guvernării deschise nu a fost consolidat în activitatea instituțiilor publice (Raport de implementare privind Guvernarea Deschisă, 2014), fiind întâlnite mai multe dificultăți privind accesul la informație atât din punctul de vedere legislativ, cât și în implementarea acestora în practică.

În linii generale, legislația cu privire la accesul la informație poartă un caracter incomplet, care nu descrie clar tipul de informație pe care autoritățile urmează să le publice. Astfel, cadrul legal actual nu stimulează inițiative pro-active de informare, în special, în contextul când nu există o cultură consolidată de transparență instituțională. Făcând referire la sectorul de securitate și apărare, un compendium de bune practice cu privire la accesul la informație este prezentat de către principiile globale TSHWANE¹⁸. Raportul

¹⁷ World Bank. Project Appraisal Document. Moldova – Governance e-Transformation Project – <http://documents.worldbank.org/curated/en/359331468276888833/Moldova-Governance-e-Transformation-Project>

¹⁸ Principiile TSHWANE au fost publicate pe 12 iunie 2013, fiind elaborate în baza opiniilor experților în domeniu. Aceste principii reprezintă standarde pentru elaborarea, revizuirea și implementarea legislației naționale în domeniul accesului la

de compatibilitate a legislației Republicii Moldova cu principiile globale TSHWANE concludă că legislația națională, în mare parte, se conformează prevederilor acestora, deși există mai multe aspecte ce pot fi îmbunătățite. Prevederile din Legea nr. 982 privind accesul la informație asigură un cadru legal relativ echitabil pentru accesul la informație. Legea în cauză definește clar principiile politicii de stat în domeniu, delimitează informațiile oficiale cu accesibilitate limitată, identifică drepturile solicitantului și obligațiile furnizorilor de informație, precum și procedura de solicitare a informației¹⁹. Una dintre dificultățile legislative întâlnite vizează modalitatea de secretizare și de de-secretizare a informației. Legislația nu conține prevederi clare cu privire la accesul public la regulile de secretizare și nici nu stabilește un termen clar pentru de-secretizarea informației²⁰. De asemenea, legislația conține prevederi vagi cu privire la controlul democratic asupra serviciului de informație și securitate, și asta pentru că atribuțiile comisiei parlamentare de profil nu sunt clar identificate (Carapini, 2016). Un alt element care este dezvoltat doar parțial în legislația națională este protecția avertizorilor²¹. Instituțiile de stat încă nu au dezvoltat o cultură instituțională de acceptare a acestui principiu, iar avertizorii de integritate nu beneficiază de un sistem adecvat de protecție.

Chiar dacă legislația națională în domeniul accesului la informație se conformează în mare parte cu principiile TSHWANE, practica arată mai multe dificultăți în acest sens. Societatea civilă din Republica Moldova raportează impedimente în accesarea informației de interes public. Studiul de caz din practica jurnaliștilor de investigație arată că, din 30 de solicitări de informație, adresate instituțiilor publice, inclusiv celor din sectorul de securitate și apărare, răspuns complet a venit doar la cinci. Alte 17 au fost răspunsuri parțiale, iar opt – refuzuri de a

informație și al securității informaționale.

19 Legea Nr. 982 din 11.05.2000 privind accesul la informație. Publicată: 28.07.2000 în „Monitorul Oficial” Nr. 88–90, art. 664.

20 Legea Nr. 245 din 27.11.2008 cu privire la secretul de stat. Publicată: 27.02.2009 în „Monitorul Oficial” Nr. 45–46, art. 123. Data intrării în vigoare: 27.05.2009.

21 Hotărârea de Guvern Nr. 707 din 09.09.2013 pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind avertizorii de integritate. Publicată: 13.09.2013 în „Monitorul Oficial” Nr. 198–204, art. 808 – <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=349584&lang=1>

oferi informația²². Unul dintre motivele invocate cel mai des pentru refuzul de a presta informația solicitată este protecția datelor cu caracter personal sau atribuirea acesteia la secret de stat. Mai mult ca atât, instituțiile de profil au o practică deficitară în ceea ce ține de schimbul de informație, fapt care indică existența unui culturi de secretizare excesivă (Born și Wills, 2012). De asemenea, problema accesului la informație ține și de transparența instituțională. Conform studiului comparativ privind transparența instituțională în România și Republica Moldova, doar 12 dintre cele 83 de instituții publice monitorizate în Republica Moldova au publicat pe site-uri raportul pe transparență decizională în 2013, iar pentru anul 2014 – doar 16 (Societatea Academică din România, 2015). Studiul notează că, printre autoritățile publice cu cel mai scăzut grad de transparență se numără instituțiile din sectorul de securitate și apărare (Ibid.).

Recomandări

- Procesul de comunicare și informare cu privire la probleme de securitate și apărare este integrat cu principiul guvernării deschise. Respectiv, la dezvoltarea strategiilor și planurilor de acțiuni cu privire la guvernarea deschisă trebuie să fie luat în considerare și eventualele consecințele pentru sectorul de securitate și apărare.
- Din punct de vedere legislativ, înainte de toate, este necesar de revizuit Regulamentul cu privire la procesul și condițiile de secretizare a informației, pentru conformarea acestuia cu principiile globale TSHWANE. În plus, se impune îmbunătățirea legislației cu privire la organele de supraveghere a sectorului de securitate – în special, în ceea ce ține de Subcomisia parlamentară de control al activității SIS. De asemenea, trebuie îmbunătățită legislația națională cu privire la protecția avertizorilor.
- Din punct de vedere practic, este necesar de

22 Tatiana Puiu, prezentare: „Secretizarea informației: studiu de caz din practica jurnaliștilor de investigație”. Material preluat în cadrul mesei rotunde „Nedivulgarea informației prin invocarea secretului de stat: aspecte juridice și practice”. 26 Mai 2017. Eveniment organizat de Institutul de Politici Publice și Fundația Soros-Moldova.

asigurat un echilibru între dreptul privind accesul la informație și protecția datelor cu caracter personal. Instituțiile din sectorul de securitate și apărare trebuie să dezvolte programe pentru a îmbunătăți cultura de transparență și să presteze mai multe informații publice. O bună practică în acest sens este elaborarea rapoartelor anuale cu privire la evaluarea amenințărilor (Threat Assessment Report). Această practică există în majoritatea țărilor democratice, unde agențiile de informații și securitate publică materiale de interes public pentru cetățeni.

Pentru a îmbunătăți accesul la informație, se recomandă să fie elaborat un ghid pentru funcționarii publici cu privire la prestarea informației publice și a informației clasificate.

5. Impactul strategiei de informare și comunicare în domeniul apărării și securității naționale.

Studiul estimează impactul SICASN din perspectiva cantitativă, prin analiza rapoartelor anuale de implementare a Planului de acțiuni și din perspectiva calitativă, prin raportarea activității de comunicare la rezultatele sondajelor de opinie realizate în Republica Moldova. Astfel, din punct de vedere cantitativ, instituțiile implicate în implementarea Strategiei și-au

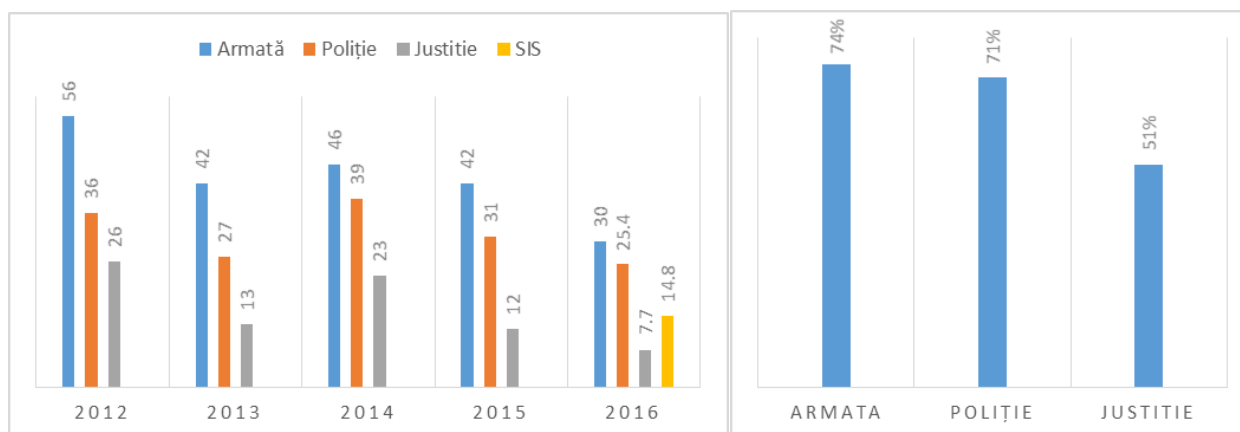
mărit prezența atât în media tradiționale, cât și în cele digitale. Datele din rapoartelor de implementare relevă că numărul de materiale informaționale elaborate și distribuite a fost în creștere din anul 2012, iar rata de actualizare a informației pe pagina web a instituției este la un nivel satisfăcător. Prezența instituțiilor din domeniul de securitate și apărare pe social media a s-a majorat exponențial cu creșterea activității pe mai multe rețelele de socializare, precum Facebook²³, YouTube și Flickr. Impactul calitativ al SICASN este mai dificil de estimat, și asta deoarece, pe parcursul implementării Strategiei, a fost realizat doar un singur studiu de referință, în 2013. Studiul a fost compus dintr-un sondaj de opinie cantitativ la nivel național²⁴ și din patru focus grupuri pe tema de securitate²⁵. Din cauza lipsei de studii de referință, este dificil de făcut o analiză comparativă aprofundată a impactului SICASN în ceea ce ține de sensibilizarea opiniei publice, astfel că, pentru a estima impactul Strategiei, autorul a utilizat sondaje de opinie cu caracter general. Datele din Barometrul de Opinie Publică relevă că pe parcursul implementării strategiei, nivelul de încredere publică în instituțiile de menținere a ordinii publice și armată a înregistrat o descreștere (a se vedea Tabelul 3) fapt ce indică o strategie greșită de relații publice.

23 Un exemplu pozitiv este Ministerul Apărării, care și-a dublat numărul de vizualizări pe pagina de Facebook, ajungând la 40.000 de follow-eri în anul 2017.

24 Percepția NATO în Republica Moldova. Raport de cercetare calitativ. Aprilie-Mai 2013. IMAS.

25 Percepția NATO în Republica Moldova. Raport de cercetare cantitativ. Aprilie 2013. IMAS.

Tabel 3: Încrederea în instituțiile de forță: aspect comparative RM-UE

Sursa: Barometrul de Opinie Publică 2012–2016; Standard Eurobarometer 2016

O problemă particulară în implementarea SICASN ține de impactul activităților de dezinformare și propagandă asupra opiniei publice din Republica Moldova, care deseori au estompat comunicarea instituțională oficială. Un caz relevant în acest sens este mediatizarea exercițiului militar comun dintre Republica Moldova și SUA „Dragon Pioneer 2016”, care a fost prezentat drept o acțiune ce a încălcat suveranitatea și neutralitatea țării noastre. Această dezinformare a erodat încrederea în instituțiile de securitate ale țării și a deteriorat imaginea de cooperare cu partenerii externi (Chifu și Nantoi, 2016).

În urma analizei rapoartelor de implementare a SICASN și a consultărilor cu experții din domeniu, au fost depistate o serie de lacune în implementarea Strategiei pe dimensiunea de comunicare, vizibilitate instituțională și aspecte educaționale. În primul rând, o comunicare instituțională eficientă trebuie să combine, pe de o parte, informații descriptive cu privire la activitatea instituției, dar și o comunicare narativă pentru a crea o imagine de ansamblu. Spre exemplu, Ministerul Apărării actualizează cu regularitate informația cu privire la participarea militarilor moldoveni în misiunile de pacificare internaționale, dar nu a reușit să explice convingător de ce este nevoie de aceste misiuni. În consecință, sondajele de opinie relevă că participarea trupelor în misiunile de pacificare nu se bucură de un sprijin larg în societate, în special, în rândul adulților, care consideră că Republica Moldova luptă pentru interesele altor state și nu le apără pe ale sale proprii (Raport IMAS, 2013). De asemenea, în procesul de comunicare, mesajele nu au fost adaptate în funcție de publicul-țintă. La elaborarea comunicării instituționale nu a fost realizată o segmentare clară a grupurilor-țintă și nu au fost selectate canalele potrivite pentru a furniza informația necesară pentru a sensibiliza opinia publică.

În al doilea rând, există mai multe curențe cu privire la managementul vizibilității instituționale și al materialelor informative. Acest fapt este cauzat, în mare parte, de o strategie incompletă de relaționare cu mass-media și cu formatorii de opinie din spațiul public. Lipsa de vizibilitate, de asemenea, este generată de o serie de deficiențe de ordin tehnic:

(1) lipsa unui motor calitativ de căutare pe pagina web a instituției; (2) etichetarea inefficientă a cuvintelor-cheie la elaborarea materialelor informative; și (3) utilizarea inefficientă a procesului de optimizare a motoarelor de căutare²⁶.

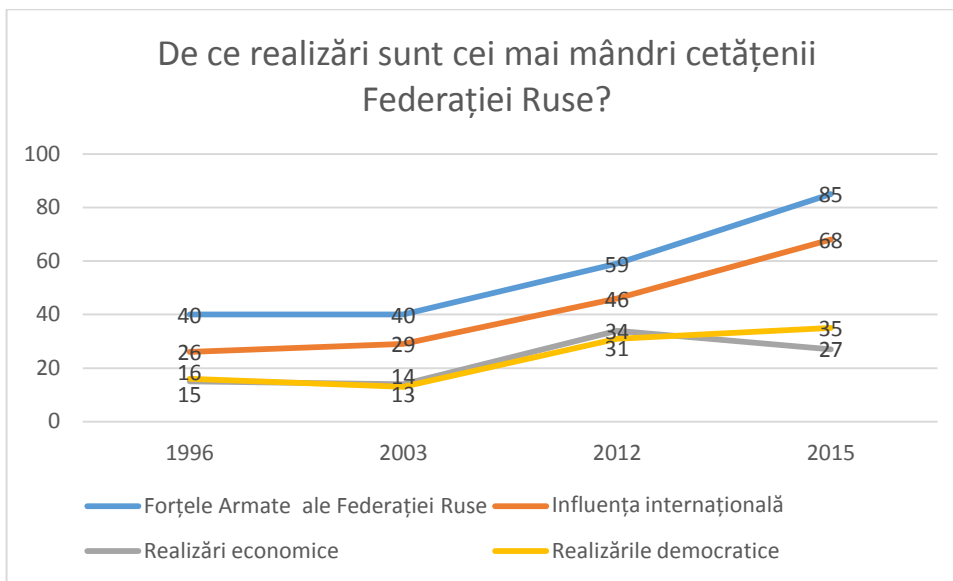
În al treilea rând, în Strategia de comunicare și informare a lipsit componenta educațională. Pentru o abordare comprehensivă a procesului de comunicare este nevoie să fie dezvoltate proiecte educaționale pentru a îmbunătăți cultura de securitate. Există două posibile modele de a aborda această problemă:

- (1) Modelul de educație patriotică. Drept exemplu pot servi programele de stat de educație patriotică din Federația Rusă²⁷. Aceste programe au un caracter pronunțat propagandist, dar s-au dovedit a fi relativ eficiente în promovarea imaginii Armatei Naționale, atragere a tinerilor pentru a satisface serviciul militar și în creșterea sprijinului public în promovarea politicilor naționale de securitate (a se vedea Tabelul 4).
- (2) Modelul de educație civică. Acest model presupune educarea populației despre principiile de bază și relațiile dintre sectorul civil și sectorul militar într-un sistem democratic de guvernare. Drept exemplu poate servi proiectul „Școala de Securitate”²⁸, implementat de Centrul de Informare și Documentare NATO din Republica Moldova scopul căruia este de a încuraja participarea democratică a tinerilor și de a dezvolta cultura de securitate.

26 Optimizarea motoarelor de căutare (search engine optimization – SEO) este un instrument de perfecționare a vizibilității site-urilor sau a paginilor web în cadrul ordonării rezultatelor căutării în lista făcută de motorul de căutare.

27 Începând cu 2001, Federația Rusă a lansat o serie de programe de educație patriotică, pe o durată de patru ani. La momentul actual este implementat al patrulea program de educație patriotică, 2016–2020.

28 Proiectul include lecții teoretice la nivel introductiv și avansat, vizite de studii la instituții din sectorul de securitate și apărare, și activități participative precum dezbateri și mese rotunde – <http://nato.md/scoala-nato-de-securitate-2017/>

Tabelul 4. Nivel de mândrie în Armata Națională și influența externă vs. realizările economice și democratice din Federația Rusă

Sursa: *Opinie Publică Anuală 2015. Centrul Analitic „Levada”*

Recomandări

- În procesul de interacționare cu mass-media și cu formatorii de opinie, pe lângă elementul de informare trebuie să existe și elementul narativ. Relatarea seacă a informației cu privire la activitatea instituției sau raportarea despre reformelor realizate nu sunt captivante.
- Se recomandă elaborarea unor studii de referință și a unor sondaje de opinie publică pe subiecte de securitate și apărare pentru a realiza o analiză a comparativă a impactului strategiilor de comunicare și informare.
- Pentru îmbunătățirea managementului vizibilității instituționale se impun o serie de activități:
 - (1) Îmbunătățirea capacităților comunicatorilor de nivel înalt din instituțiile de securitate și apărare. În acest scop ar fi utile organizarea unor vizite de studiu într-o serie de instituții, precum: Centrul de Excelență NATO pentru Comunicare Strategică, Echipa StratCom din Uniunea Europeană sau vizitele bilaterale în Ucraina și Georgia – două țări care implementează proiecte de comunicare strategică la nivel național.
 - (2) Dezvoltarea capacităților specialiștilor în comunicare din serviciile de presă / direcțiile de relații publice. Acest obiectiv poate fi realizat prin elaborarea cursurilor de formare care să abordeze teme precum: competențele digitale, comunicarea strategică și managementul rețelelor de socializare.
 - (3) Îmbunătățirea unor aspecte tehnice de vizibilitate prin perfecționarea motoarelor de căutare pe paginile web ale instituțiilor publice și utilizarea termenilor-cheie pentru marcarea informației remise.
- Un aspect important în procesul de informare a opiniei publice este adaptarea comunicării în funcție de grupurile-țintă și selectarea canalelor de comunicare pentru a furniza cât mai eficient informația către consumatorul final. În acest scop se recomandă de efectuat un studiu de explorare, pentru cartografierea grupurilor-țintă în funcție de doi parametri: (1) motivația de a influența și (2) capacitatea de a influența. De asemenea, se recomandă diversificarea platformelor de comunicare în so-

cial media prin lărgirea prezenței pe platforme sociale precum Twitter, LinkedIn, VKontakte (VK), Odnoklassniki (OK).

- În Strategia de comunicare trebuie să fie abordată dezvoltarea culturii de securitate prin educația formală. Se recomandă includerea subiectelor pe teme de securitate și apărare în programele educaționale – în special, în curriculumul pentru cursul de Educație Civică. Pentru a sprijini eforturile educaționale trebuie să fie realizate și o serie de activități practice. La această categorie se înscriu evenimente precum organizarea Zilelor ușilor deschise și a vizitelor de studii în instituțiile de securitate, participarea la lecții publice și alte activități cu caracter educațional.

Bibliografie

Barbu D. et. al. (2015). Raport privind analiza funcțională a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Chișinău, 2015.

Barometrul de Opinie Publică 2012–2016. Institutul de Politici Publice. Chișinău, 2016.

Born H., Wills, A. (2012). Supravegherea serviciilor de informații: Set de instrumente. Centrul de la Geneva pentru controlul democratic al forțelor armate (DCAF). Geneva, 2012.

Building Integrity Self-Assessment Peer Review Report Republic of Moldova, 2015. <http://www.army.md/img/userfiles/anticoruptie/bisaprr.pdf>.

Carapini (2016). Democratic Control of Intelligence Services: Containing Rogue Elephants. Hans Born and Marina Caparini (Eds.) The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces. Ashgate, 2016.

Caraseni G. (2016). Raport de evaluare finală: Implementarea Strategiei de Dezvoltare a Societății Civile 2012–2015. Iunie 2016.

Enicov V. (2014). Monitorizarea implementării Programului de activitate a Guvernului „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare 2011–2014”. Capitolul: Ordine Publică, Securitate și Apărare. Obiectivul: Reformarea Consiliului Suprem de Securitate. Institutul de Politici Publice. Chișinău, 2014.

Fluri, P., Cibotaru. V., (2014) Legislația Republicii Moldova cu privire la sectorul de securitate și apărare națională. Centrul de la Geneva pentru Controlul Democratic asupra Forțelor Armate, 2014.

Ganea L. et. al. (2014) Pluralismul extern al mass-media în Republica Moldova: între oportunitate și realitate. Fundația Soros Moldova <https://www.soros.md/files/publications/documents/Pluralismul%20extern%20al%20mass-mediei%20din%20RM.pdf>.

Golunov S. (2011) Patriotic Upbringing in Russia: Can it Produce Good Citizens? PONARS Eurasia Policy Memo No. 161.

Hatneanu D. (2017) Securitatea națională și accesul la informație în Republica Moldova. Raport de compatibilitate a legislației Republicii Moldova cu Principiile globale privind securitatea națională și dreptul la informare. Chișinău, 2017.

Indicele situației mass-media (ISMM) din Republica Moldova în 2016. Raport anual. Centrul pentru Jurnalism Independent. Chișinău, 2017.

Iulian Chifu, Oazu Nantoi (2016) Război informațional: Tipizarea agresiunii informaționale a Federației Ruse. Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române. București, 2016.

Nodia, G., Piekło, J., Lovitt J. (2016) Security Alert on the EU’s Doorstep: Strategies for Strengthening Security in the Eastern Partnership Countries. Jeff Lovitt (eds.) Caucasus Institute for Peace, Democracy and Development/CIPDD.

Osborne G. (2017) Strategic Communication – Practical Advice for Strategic Leaders. Handbook developed with support of NATO-Georgia Professional Development Program. March 2017.

Popșoi M. (2015) Analiza comparativă a opțiunilor de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova în contextul agresiunii ruse în Ucraina. Asociația pentru Politica Externă, 2015.

Principiile globale cu privire la securitatea națională și dreptul la informație („Principiile TSHWANE”), finalizat în Tshwane, Africa de Sud, publicat pe 12 iunie 2013. Chișinău, 2017. (Traducere neoficială).

Propaganda: Deepening the Gap in Mutual Understanding. Monitoring of the Media of EaP Countries and Russia. The Report prepared by the Consortium of NGO’s from Eastern Partnership Countries, 2016.

Racheru I. (2015) Rolul societății civile în dezbaterile și deciziile de politică externă din Republica Moldova. În „Societatea civilă și politica externă: dezbateri, percepții și strategii de influență în fostul spațiu sovietic.

Asociația „Experts for Security and Global Affairs”. București, 2015.

Raport de Evaluare a implementării Planului de Acțiuni pentru o Guvernare Deschisă 2012–2013. Asociația pentru Democrație Participativă (ADEPT). Chișinău, martie 2014. <http://www.e-democracy.md/files/gd/raport-planul-actiuni-guvernare-deschisa-2012-2013.pdf>

Raport IMAS (2013) Percepția NATO în Republica Moldova. Raport de cercetare cantitativ și calitativ Aprilie-Mai 2013.

Sillanpaa A. et. al. (2016) The Moldovan Information Environment, Hostile Narratives, and Other Ramifications. NATO Strategic Communication Centre of Excellence. Riga, December 2016.

Societatea Academică din România (2015) Transparența instituțională în România și Republica Moldova – studiu asupra respectării legilor 544/2001 și 982/2000. http://www.romaniacurata.ro/wp-content/uploads/2016/02/Studiu_SAR_Rapoarte-activitate_544.pdf

Standard Eurobarometer 86. Public opinion in the European Union Report. Autumn, 2016.

The Secretary General’s Annual Report, 2015. North Atlantic Treaty Organisation. http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_01/20160128_SG_AnnualReport_2015_en.pdf

Общественное мнение 2015. Ежегодник. Аналитический Центр Юрия Левады (АНО Левада-Центр). Москва 2016.

Danu MARIN este cercetător în domeniul securității la Asociația pentru Politica Externă în cadrul programului „Think Tank Young Professional Development Program”. Danu Marin a absolvit ciclul de licență în relații internaționale la Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Universitate de Stat din Moldova și programul de master în relații internaționale „Joint Master Degree in International relations Europe from Visegrad Perspective” în cadrul a patru Universități din țările Visegrad – Universitatea Jagiellonian (Polonia), Universitate Masaryk (Republica Cehă), Universitatea din Pecs (Ungaria) și Universitatea Matej Bel (Slovacia). Dl. Marin a colaborat cu Institutul de Politici Publice în 2015 și a activat ca expert afiliat la Centrul de Informare și Documentare NATO din Republica Moldova din 2016.

A series of horizontal dotted lines for writing, spanning the width of the page.

Acest studiu a fost realizat în cadrul programului „Think Tank Young Professional Development Program” prin asistența oferită de „Open Society Initiative for Europe”. Opiniile exprimate în acest studiu aparțin autorului și nu reflectă neapărat poziția sau viziunile Asociației pentru Politica Externă sau ale Fundației „Think Tank Young Professional Development Program”.